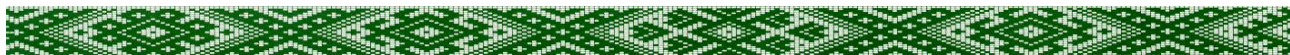

JORĖ

Pirmosios pavasario žalumos šventė

Gaudrimė Vaiškūnaitė
Molėtų pagrindinė mokykla 8d

2007
Molėtai

KAS YRA JORĖ?

Kiekvieną pavasarį nuo 1997 metų Saulei įžengus į Jarenos (Avino) žvaigždyną ir šviesai nustumus tamsą, balandžio 23-čiai dienai artimiausią savaitgalį, parskridus paukščiams, sprogdant pavasariniams pumpurams, tekant beržų sulai, griaudint pirmajam Perkūnui, Etnografinėje sodyboje švenčiama senoviška baltiška pirmosios pavasario žalumos ir Naujųjų metų pradžios šventė Jorė. Į šventę renkasi visi, kas nori kartu su atbundančia gamta įsijungti į pavasarinio gyvybės prisikėlimo ratą. Pirmąją šventės dieną rengiama talka, tvarkoma aplinka, pirmąją pavasario žaluma puošiami šventiniai vartai, dangaus stebyklos stulpai, vežami lauko akmenys Perkūno šventovės statybai. Po talkos kaitinamasi ir periamasi apeiginėje pirtyje. Vėliau vakarojama, prie vakaro laužo kalbamasi apie senąją baltų pasaulėžiūrą. Antrąją šventės dieną, netoli nuo Etnografinės sodybos esančiame Kulionių piliakalnyje giesmėmis ir apeigomis pagerbiamos protėvių vėlės. Dangaus šviesulių stebykloje aukojama seniesiems baltų dievams - Perkūnui, Gabijai ir Žemynai. Kiekvienas šventės dalyvis, tardamas iškilmingus linkėjimus, Perkūno šventovei aukoja savo atsivežtą lauko akmenį. Vėliau iškilmingai ragaujamas didžiuliame katile visą šventę viręs apeiginis viralas, supamasi, šokama apie šventinį laužą. Kai pro gelsvas šventinio laužo liepsnas, lyg auksinis pasakų obuolys virš piliakalnio pušų, pasvyra Saulė motulė - šventė baigiasi. Pasisėmę galių iš pirmosios pavasario žalumos, žemės ir vandens, ugnies ir Saulės, nekasdieniškai nusiteikę ir atsigavę, grįžtame į kasdienius namus prie savo minčių ir darbų, iki kitos Jorės.

Nors vardas Jorė istoriniuose šaltiniuose neaptiktas, tačiau jis yra išlikęs liaudies tikėjimuose. Istorikas Simonas Daukantas Jorę siejo su prūsų dievu Patrimpu ir laikė jį

"pavasario dievu, laimės davėju, įkūrėju pakajaus, brandos ir gausumo, globėju gyvulių, orės ir javų" dievybe. S.Daukantas rašė: "Vadino jį Jorė, nesgi kožnas žino, jog pavasarį, sniegui padribus, kad kielė ledą išspiria, tad pasirodo lauke ir krūmuose Jorė, beje žalesa; vadino jį Sausjurgiu ar Šlapjurgiu, pagal tą kaip pavasaris buvo - sausas arba šlapias, todėl šiandien dar žmonės, pašaro stokodami, dejuoja senu įpročiu: "Ai Jorutale, kame esi?" Nesgi Jorė atėjusi paveikia badą, kursai kaip smakas vis rijo žmones ir gyvulius; todėl jai atėjus, ne vien žmonės, gyvuliai, bet ir patys paukščiai džiaugias, kaipogi lakštingala, pradėdama giedoti, visų pirmąją garbina; todėl jį dar vadino Ganykliu, Bandganiu, ir iki šiai dienai yra dar ašvienių ir gyvulių globėju vadinamas ir visų senuosiuose šiaurės raštuose didžiai garsus..." Dar ir šiandien galima išgirsti sakant: "pažaliavo kaip jorė", "medis žalias it jorė". Jorės prasmę padeda suvokti ir kitų mums giminingų tautų kalbos. Latvių jārēties - arkytis, dūkti; daužytis (lakstyti), bei jērs – ēriukas, jēras, ēras; jērāda - avikailis, ērena; jēre - jaunīklē (nesiērevusi) avelē. Rusų kalboje žodis ярый reiškia 'piktas, aistringas, ugingas', ukrainiečių ярній, ярий – 'pavasarinis, jaunas, kupinas jėgų, aistringas', lenkų jary 'pavasariškas, pavasario...' Taigi, šaknis *jar, sietina su: pavasariu vaisingumu (rusų яровой, ярый 'pavasarinis, pasėtas pavasaryje'); duona (rusų яровой хлеб, ярина 'rugiai, avižos', ярь, ярина ir kt. javų pavadinimai); gyvuliais (бычок-яровик, ярка ir pan.). Šaknis *jar taip pat susijusi su metų sąvoka, plg. sen. vokiečių metų įvardijimą jār 'Jahr'. Tad, iš visko sprendžiant, lietuviškas Jorė mena bendrą senovės indoeuropiečių pavasario pradžios, gamtos prisikėlimo ir metų pradžios sampratą.

Rusų Ярила, Ярило, baltarusių Ярыло, serbų - kroatų Јарило laikomas pavasario vaisingumo dievybe. Slavų dievų panteone Jarilai artimu personažu laikomas pietinės Baltijos pakrantės slavų dievas Jarovit. Lotiniškuose viduramžių šaltiniuose lygintas su Marsu. Jam kaip ir Jarilai buvusi skirta pavasario vaisingumo šventė. Buvo laikoma, kad jis valdo žalumą ir žemės vaisius. Rusų mitologų V.N.Toporovo ir V.V.Ivanovo nuomone slavų Ярила laikytinas dievo Perkūno epitetu, kuriam buvo priskiriamos ne tik karo, bet ir vaisingumo dievo funkcijos. J.Trinkūno manymu ir mūsų Jorė arba Joris yra ne kas kitas, o pavasario Perkūnas, žadinantis gyvybės jėgas: "Jis yra įsivaizduojamas kaip raitelis, panašus į Vytį bei į šv.Jurgį. Jorė valdo žemės raktus, prikelia augmeniją, atrakina žemę, siunčia lietų. Krikščionybės poveikyje Jorės šventė pavirto Jurginėmis. Tuomet dažomi ir marginami kiaušiniai, su jais žaidžiama,

ridenama, kaip per Velykas. Supamasi sūpynėmis. Jaunimas gamtoje - kepa kiaušiniene, vaišinasi, dainuoja, šoka."

Štai ką XVI-to amžiaus metraštininkas rašė apie Jurginių apeigas: "Jurgio dieną jie aukoja Pergubriui (Pergrūdžiui), kuris yra laikomas gėlių, augalų ir visų žolių dievu. Dvasininkas, kurį jie vadina viršaičiu, dešinėje rankoje laiko plačiadugnę taurę, pripiltą alaus, ir, pašaukęs vardu dievuką, gieda jo garbei giesmę: "Tu nuveji žiemą, tu gražini pavasario smagumą, per tave laukai ir sodai žydi, per tave slėniai ir miškai žaliuoja". Šitą giesmę baigęs, išgeria alų, dantimis nutvėręs taurę...meta per galvą. Po to ... iš eilės geria visi. Ir Pergubrio garbei giesmę gieda. Ir puotauja visą dieną, ir ratelius eina".

Šiai šventei yra skirta nemaža dainų ir ratelių. Į Jorę dainose kreipiamasi tokiais žodžiais

Jurja, geras vakaras!
Jurja, paimk raktus.
Jurja, atrakink žemę,
Jurja, išleisk žolelę.
Žolelę šilkinę,
Raselę meduotą..."

Jorė - pirmoji pavasario žaluma - atgyjančios gyvasties ūkas apgaubiantis žemę, medžius, gyvulius ir žmones. Kai naujam vešėjimo metui sukyla visi gyvybės syvai ir galios - negirdimi sprogimai bloškia žiemos kiautus nuo grūdų ir daigų - skleidžiasi pumpurai, kalasi gyvybė... Gamtą po žiemos miego balandžio pabaigoje prikelia Dievas per savo siųstąjį sūnų Perkūną, nusileidžiantį ant Žemynos dangiškosios šviesos pavidalu. Tuomet viskas atbunda, atgyja, persikūnija... Prasideda tikrieji Naujieji metai. Žmogus Jorės dieną turi būti gamtoje, kartu su gamta priimti gyvybinių galių nusileidimą iš Dangaus į mūsų žemiškus kūnus. Tik pasitikdami ir išgyvendami dievišką gamtos virsmą, pasisemiame jėgų visiems metams, gauname postūmį eiti pirmyn, kurti Darną. Kunkuliuojantis kūno nerimas Jorės dieną pavirsta dvasios galia ir užpildo mūsų jausmus ir sielas atgaivos ir stiprybės plūsmu. Būti Jorėje – būti pavasaryje – Sugrįžti Darnon.

Štai kodėl Lietuvos Romuva artimiausią balandžio 23 d. savaitgalį visus kviečia švęsti Jorę kartu.

JORĖS ŠVENTĖS PROGRAMA

Pirmoji Jorės diena

Talka šventvietėje. Pasiruošimo darbas šventinėms apeigoms nuo seno svarbus pačios šventės dėmuo. Visi kartu tvarkome šventinę erdvę – kuriame Darną aplinkoje ir savo viduje. Šventė – Galių atgavimo veiksmas, baigiant vienus darbus ir susikaupiant kitiems. Tebūnie Darna!

Apeiginė pirtis. Po šventinės talkos dūminėje protėvių pirtyje visi Visatos pradai – ugnis, akmuo, vanduo, oras, garas, medis, žemė teikia dieviškąsias Galias mūsų dvasiai ir kūnui. Išsikaitinę, išsipėrę ir išsimaudę gėlame Lenktinio ežero vandenyje švaria ir pakylėta siela persikūniję einame prie laužo ugnies. Tebūnie Darna!

Pokalbis apie senąjį baltų tikėjimą. Vakarojimas prie laužo ugnies. Giesmės. Šventinio laužo ugnis tamsos erdvėje, kaip ir kadais, šviesos ratu apjungia susirinkusiuosius, nuteikdama apmastymams apie mūsų dvasinio paveldo prasmę, jo vertę. Kalbamės apie senąją baltų pasaulėžiūrą, giedame protėvių giesmes. Senujų giesmių žodžiai nutiesia saitus tarp susirinkusiųjų širdžių ir kiekvieno iš mūsų dvasinių iššakų. Tebūnie Darna!

Antroji Jorės diena

Senujų amatų ir tradicijų paslaptys. Tautodailininkai ir amatininkai rodo savo amato paslaptis. Regime, nusiperkame arba patys pasigaminame norimą baltišką dirbinį.

Sueiga Senovinėje Dangaus šviesulių stebykloje. Aukuro įkūrimas. Vaidilos prakalba. Romuvos Krivio sveikinimas. Ateinama pasipuošus šventiniais (etnografiniais) rūbais, kas jų neturi – dėvi bent vieną senovinį papuošalą (juostą, apyrankę, segę ar kt.). Per senuosius ženklus mus pasiekia dvasios šviesa ir galia iš Amžinųjų Aruodų.

Didžiojo aukų katilo užkaitimas. Seniausias aukojimas – bendros apeigų dalyvių vaišės su pakviestaisiais Protėviais ir Dievais. Didysis aukų katilas verda visą šventę, sugerdamas mūsų mintis ir linkėjimus, mūsų šventinę nuotaiką ir viltis... vėliau sėmsimės iš jo ir kartu stiprinsimės.

Šventinė eisena į Kulionių piliakalnį. Gyva žmonių grandinė sujungia šventvietę su pilies kalnu, gyvuosius su protėviais, dabartį su būtovę... Einame pasisemti Galių iš būtovės versmių.

(Reikia turėti savo krašto, bendrijos, vėliavą ar kitus skiriamuosius ženklus - per juos mus pasiekia protėvių galios, per juos tvirtėja bendruomeniniai mūsų ryšiai).

Apeigos skirtos Kulionių pilies gynėjų ir visų protėvių vėlių atminimui piliakalnyje.

Įšventimas į Romuvius. Protėvių giesmės. Karžygių pasirodymas. Protėvių gynusių mūsų laisvę ir tikėjimą krauju persisunkusiame šventkalnyje dėkojame protėvių vėlėms, kad esame lietuviais, kad gyvi, kad turime savo žemę, kalbą, savo būtovę, savo tikėjimą. Skamba senosios giesmės, žvanga karžygių kardai, pasiryžusieji testuoti protėvių darbus taria šventosios priesaikos žodžius... Tebūnie Darna!

(Reikia turėti žvakučių - protėvių vėlių pagerbimui. Pasiryžę įsišventinti į romuvius - turi išsirinkti apsisprendimo ženklą: segę, apyrankę, juostą, žiedą, pakabutį, - kuris po apeigų taps jų stiprybės, išminties ir sėkmės ženklu palaimintu protėvių).

Apeigos skirtos Aukštėjui, Perkūnui ir Žemynai Dangaus stebykloje. Jorė – diena kai Aukštėjo galybė Perkūno šviesos pavidalu nusileidžia į Žemynos globojamus kūnus, visą perkūnydama naujo vešėjimo metui. Visi kartu gamtos prieglobstyje aukojame mūsų Didiesiems Dievams priimdami Dangaus ir Žemės dovanas sau ir savo artimiesiems. Tebūnie Darna!

Akmenų aukojimas Perkūno šventovei. Vienas paskui kitą iškilmingai aukojame Perkūno šventovei atvežtus akmenis. Kiekvienas pasako žodį – iš kur akmuo atkeliavo, taria linkėjimus. Krivis įšventina paaukotuosius akmenis. Tebūnie Darna!

Pašvęstojo viralo ragavimas. Suneštinės Vaišės, jorūčių ridenimas. Supimasis. Pievoje palei Perkūno šventovę pasitiesiame savo staltieses, išdėliojame atsivežtas vaišes. Vieni paskui kitą su savo lėkštėmis einame prie apeiginio katilo semtis apeiginio viralo. Vaišinamės savo atsivežtu maistu ir vaišiname kitus. Tai ką šiandien pasiūlysi kitam - rytoj atgausi su kaupu. Tebūnie Darna!

Linksmybės darnoje su atgimstančia gamta. Kai Jorė apgaubia žemę, medžius, gyvulius ir žmones, kai naujam vešėjimo metui sukyla visi gyvybės syvai ir galios, Tu privalai laiku įsilieti į šį naują gyvybės klestėjimo ratą, kad Tavo kelionė būtų sėkminga, kad būtum stiprus ir sveikas, kad prisipildytum ryžto ir sumanumo. Šokame. Supamės. Ridename joručius. Tebūnie Darna!

Saulės palydėjimas.

JORĖS MALDOS IR GIESMĖS

MALDA TARIAMA DALINANT APEIGINĘ DUONĄ

Pasidalinkime šventa duona, senoviniu papročiu pasveikinkime vieni kitus. Darnos, Skalsos ir Šviesos - kiekvienam iš mūsų ir visiems šioje Žemėje linkime.

Telaimina Jus Laima, testiprina Perkūnas, tegloboja Žemyna, tebūnie Darna.

MALDA DIDIESIEMS DIEVAMS

Garbusis Praamžiau, suteik įkvėpimo ir Valios mums, kad didžiausias kliūtis Romuvos kelyje įveiktumėm.

Didysis Perkūne, suteik mūsų kūnams Gyvasties ir Galios, kad šviesiausias mintis įkūnytumėm.

Didžiųjų Dvasios turtų saugotojau, Protėvių Tėve, Vėlinai, suteik mums ir visai mūsų tautai nemirtingos vėlių galybės, kad per didžias tautos šaknis savo išmintį apreikštumėm.

Didžioji Laima, globok ir laimink mūsų šeimas ir šviesius mūsų darbus.

MALDA GABIJAI

Dėkojame Tau Didžioji Gabija, kad saugojai mus nuo šalčio ir tamsos viešpatijos šaltąją žiemą. Kad skaisčiais spinduliais ir jaukia šiluma šildei mūsų kūnus ir sielas. Skaisčioji Gabija, sutelk ir suvienyk mus su gyvaisiais ir mirusiais, su žmonėmis ir Dievais. Perduok mūsų maldas ir aukas tautos Dievams ir protėviams. Šiandien atbundančios Jorės dieną širdingai Tavęs prašome.

Šventa Gabija, Ugnute Ramute, sugobta gobėk, sužėbta žibėk, gyvenk su mumis ramybėje ir visuomet mums padėk!

MALDA ŽEMYNAI

Dėkojame Tau Pramote Žemyna, kad laikai mus nešioji, kad išeinančius mus priimi ir užkloji. Dėkojame Tau už pirmuosius daigus ir aruodų turtus.

Garbioji Pramote Žemyna, gausink mūsų derlių, stiprink sveikatą, daugink gyvybę. Šiandien atbundačios Jorės dieną širdingai Tavęs prašome.

ĮŠVENTIMO Į ROMUVIUS APEIGA

KUR.

Įšventimas į romuvius atliekamas arti protėvių t.y. vietose su jais susijusiose – piliakalniuose, pilkapiuose, šventvietėse. Įšvenčiama prie ugnies aukuro.

KADA.

Įšvenčiama per kalendorines Romuvos šventes (Lygiadienį, Jorę, Rasas, Vėlines).

KAS GALI BŪTI ĮŠVENČIAMAS.

Ryžtis gali kiekvienas, kas savojo dvasinio kelio ir šventumo apraiškų ieško baltų paveldo aruode, kiekvienas, kurs trokšta nenutolti nuo savo tautos papročių, kalbos ir kultūros, tas kas giliai širdyje puoselėja paveldėtą iš protėvių dvasinę Romuvą. Pasiryžusiems reikia pasirinkti ir turėti su savimi vieną kurį apsisprendimo ženklą - tradicinę segę, apyranę, juostą, žiedą ar pakabutį.

KAS ĮŠVENČIA.

Įšvenčia Krivis, vaidila ar vaidilė.

KAIP.

Prieš įšventimą periamasi pirtyje.

Vaidila stovi šalia aukuro prieš dvi vaidilutes, kurios ištiestose rankose ant apeiginių rankšluosčių laiko viena – protėvių apeiginį kirvuką, kita – įšvenčiamųjų apsisprendimo ženklus. Vaidila kairę ranką uždeda ant kirvuko, dešinę ant apsisprendimo ženklų.

Įšvenčiamieji stovi virš aukuro ugnies ištiesę rankas ir paskui vaidilą iškilmingai kartoja šiuos žodžius:

“Aš (tariamasis vardas) atėjau čia protėvių pramintu keliu.

Dabar mano pareiga tęsti šį kelią.

Ažuolo gilėje įamžintas galingo medžio pavidalas.

Mano dvasioje įspausti protėvių kartų priesakai.

Aš trokštu pažinti juos ir perduoti savo vaikams.

Stodamas prieš Amžiną Romuvos Ugnį skelbiu –

Senasis Baltų tikėjimas, vienijęs gimines ir gentis,

ilgus šimtmečius gelbėjęs ir įkvėpęs mūsų Tautą –

dabar yra čia (dešinę ranką prideda prie širdies) – mano širdyje.

Tepadeda man protėvių Vėlės ir Didieji Dievai.
Tegul teikia stiprybės ir galių žengiant į ateitį.
Tebūnie Darna.”

Po šių žodžių kiekvienas išvėstasis iš eilės Gabijai aukoja vašką, po to prieina prie Vaidilos ir gauna pasiryžimo ženklą, kurį įteikdamas vaidila jam taria:

“Dabar tai tavo stiprybės, išminties ir sėkmės ženklas palaimintas protėvių.
Esi Romuvis.
Kurk Darną!”

Išvėstasis atsako:

“Tebūnie Darna”.

Pastaba: Išvėstasis lieka laisvu, nepriklausomu Senojo baltų tikėjimo tesėju tvirtai ir viešai apsisprendusiu eiti mūsų tautos protėvių dvasinių ieškojimų keliu. Norėdamas prisijungti prie kurios nors jau gyvuojančios senojo baltų tikėjimo bendrijos ar kurti savarankišką bendriją daro tai savo laisva valia.

KODĖL VERTA PRISIJUNGTI

Manau visi turėtų apsilankyti šioje puikioje Jorės šventėje. Verta pamatyti po žiemos naujam gyvenimui atbundančią gamtą, kartu virti šventą viralą, giedoti, šokti, suptis sūpuoklėmis, išmokti kalti papuošalus, prisiminti lietuvių ir kryžiuočių kovas ant Kūlionių piliakalnio. Kiekvienais metais švenčiame Jorę ir tikimės čia sutikti ir jus.

Kitąmet Jorė įvyks: 2008.04.26-27